

Предраг Црнковић

ФЛИПЕР

Где сам оно прочитао да се људи деле на две врсте: на оне који се плаше да ће их се деца стидети, и на оне који мрзе све млађе од педесет година? Можда то и нисам прочитао, можда сам то негде чуо, а још је вероватније да сам то сâм смислио надахнут једним релативно давном изјавом глумца, заводника и пијанца, који је под старе дане – поред два одрасла сина – добио и ћерку (да!: с много млађом женом), те је „смањо пиће и средио се” и поново почео да редовно игра у позоришту и на телевизији, али га је цироза јетре ипак убрзо покосила.

Он је изјавио: „знате шта, ја једино желим да ме се моја деца не стиде кад умрем!”

Била је то типична емисија („посвећена његовом стваралаштву”), какве се обично снимају са заслужним уметницима за које се зна да болују „од дуге и тешке болести” е да би се емитовале на другом каналу после пола десет увече, када нико не гледа. Пригодна, неинвентивна, знате већ оно, филмском техником снимљене шетње комшилуком („из офа” се чује сетни, расклиматани инструментал), преглумљена природност и претерана срдачност при сусрету уметника с комшијама („ја се оплемењујем међу обичним људима!”), замишљени глумац шета и пуши, па застане и гледа у облаке... Снимци кровова и голубарника из краја, понека мачка луталица, јер то увек делује позитивно на гледаоце, сви се разнежимо када видимо убогу животињку, некако се подраумева да смо тада сви душевни до јаја... У тој емисији је био и један снимак, такође филмском техником (читај: камера 16 mm, последњи остаци филма који није отишао на извештаје са фудбалских утакмица за „Спортски преглед”): кроз излог бистроа у крају, иначе рупчаге с плеханим пепељарама и избором пића у стилу: домаћи бренди, ви-

њак, лоза 13. јул, лоза рубин, препеченица и крај, елем, кроз излог се види глумац како стојећи испија чашицу лозе и тресне је о шанк (нема више тог бистроа, крај је потпуно измењен од смрти старог шмекара: ту су сада банке и модерни солитери с огромним подземним гаражама), и не знам зашто ме од тада та реченица грицка, било је то давно пре него што сам и ја постао отац, та конвенционална емисија се залепила за мене због та два – полако ми је постајало јасно – неконвенционална тренутка, изјавом о стиду пред потомцима (у земљи у којој влада закон: „ја сам те родио ја ћу те и заклати!“) и сценом бесрамног испијања шнапса у једном бистроу најнижег нивоа. Као да је глумац желео да поручи: да, локао сам, богме пијем и сада, па шта; јетра ме је издала, нећу дуго, али не стидим се.

Иначе сам имао утисак да живим окружен људима који припадају оном другом типу – мрзе све што је млађе од пола века. И превише сам се нагледао мржње родитеља према потомству, у комшилуку, у породицама пријатеља, у гостима, на летовањима, наш школски систем је до деветсто деведесетих био тако устројен да ученицима усађује осећај неадекватности пред партизанском епопејом, а онда су одједном у транзиционом вишепартијском хаосу четници постали у моди док су просветарски штрајкови допринели стварању дизелаша што не знају ни сва слова.

Себи сам ласкао да припадам овој првој групи. Али то је било док ми син није напунио пет година. Све дотле сам га успевао заваравати да му је тата супермен, најјачи човек на свету, који све зна и уме. А онда је одједном све укапирао; деца умеју да буду тако неувидљива...! Када сам осетио да нисам у стању да парирам синовљевим идеалима, почео сам да се удаљавам, и „једног лепог дана“ укапирао сам да заправо мрзим омладину. Мрзим их, јер ми попут огледала раскривају слабости које потискујем док се „борим за корицу хлеба“ (а нико хвала да ми каже).

* * *

Једном, као тинејџер, био сам на Крсту у биоскопу „Авала“ поред Београдског драмског. Тамо су у фоајеу испред улаза у биоскопску салу, поред шанка на којем су продавали кокице и пиће, стајали флипери и столови за стони фудбал. Тако се убијало време до почетка биоскопске представе. У то време сам маштао о уметничкој каријери и о месту басисте у рокенрол бенду, али се све то изјаловило и временом сам утеху нашао у дугим, неуметничким студијама. Једина утеха била ми је гутање филмова. Тада се то могло једино у биоскопима. Чекајући

на пројекцију филма, дреждао сам тако у фоајеу „Авале” ослоњен на зид, расејано гледајући неке момке како издркавају флипере и урличу над стоним фудбалом. Пажњу ми је привукао средовечан, проћелав тип, масне преостале коса и у прљавим панталонама, онијег раста али опасног изгледа. Чова је врло ангажовано посматрао како неки дечак натеже флипер. Убрзо сам сконтао да су они отац и син. Сениор је навијао као да се ради о животу или смрти, веома је озбиљно доживљавао игру свога потомка, а онда је неко од клинаца који су стајали поред флипера нешто добацио и отац се наљутио и почео је да псује и прети. На пасја кола је нагрдио целу екипу од пет-шест тинејџера, који су се ућутали и устукнули. Прпа. И клиња је наставио да пристиска дугмад, и, ваљда, да побеђује. Зар није страва имати опасног ћалета – ја га наравно никад нисам имао (у војној књижици ми је писало анамнеза: шарлах и дете разведених родитеља) – пало ми је тада на памет: не дај боже да будем кукавица пред властитим дететом, ако га икада будем имао. У том тренутку се некако „подразумевало” да ће то бити син. Ко би рекао да ће ми та мисао после редовно падати на памет, иако сам је брзо одагнао, пре свега зато што ми је тада изгледало невероватно да ћу се икада оженити. Не сећам са који сам филм тада гледао.

И касније, сваки пут када би ми запао за око пар отац & син, морао бих се присетити тог чудног друштва из Авале. Некако сам упоређивао све очеве које сам сретао с тим grubим и неотесаним ћалетом што је, изгледало ми је, тако сељачки и пристрасно бранио свог синчића. Касније сам, анализирајући оно што је у ритама сећања остало, закључио да је отац „највероватније неки сиромаш, примитивац и дошљак”, те да је у Београд „пренео лоше васпитање и насилничке манире”. А још касније сам *на основу искуства* закључио да су „сви” родитељи такви, да ће увек – ако могу – изабрати да малтретирају околину за рачун свог потомка. Да бих објаснио драстичну разлику у односу на вероватну идеализовану слику социјалистичког васпитања – то сам, као и сваки разочарани шетач и *римшуйишшукјевац*, брже-боље објаснио расапом свих вредности, антидатирајући просветарске штрајкове из деведесетих.

Када ми је садашња жена Лела рекла „трудна сам”, прво ми је кроз главу пролетела та сцена из Авале. Лице ми је јамачно било тотално забринуту. Једина мисао у глави ми је била: само да се не осрамотим као отац. Лудило, знам. И сâм сам се посрамио властитих компулзивних конфабулација. Лела се згранула. На лицу сам јој видео како се то изненађење претвара у бес, па у презир. Знао сам о чему је била реч: страх и бригу коју је видела на мени, протумачила је на једино замислив и вероватан начин: да сам се усрао од детета на путу и да желим да клиснем. Знао сам да је то, али како, бога му, да јој кажем да сам се

сетио неке сељачине из биоскопа Авала од пре Христа и да унапред замишљам како ћу се тући ко зна с киме пред сином, ако уопште буде син, па који сам ја дебил, може бити и ћерка, заиста сам свиња, зар не?! Лела ми то никад није опростила, то оклевање, које је протумачила на тај једини логичан начин – да сам се усрао, као и свака мушка стока. То што сам касније у првим годинама родитељевања био мед медени преко јего, ништа није помогло. Колико год да сам био модерни отац, прави папучар, кувар и мењач пелена, остао је тај мој првобитни грех – оклевање да скочим до плафона онда када ми је саопштила да је остала у другом стању.

Бити отац је предивно искуство. Какав кич, ха? Неописив је осећај гледати своје чедо, док прстићима иште твоју шаку с толико поверења... Ноћу устајеш и посматраш то малено биће, прислониш главу уз узглавље да се увериш да дише, од љубави према том новом човеку осећаш физичку бол... Мислим да последња реченица потиче из једне америчке сапунице намењене омладини, вероватно срања које се кличе „Досон Крик” и тај урадак је, из мени потпуно несхватљивих разлога, помутио славу серије „Мој такозвани живот”, за коју мислим и одговорно тврдим да је ретко успело остварење о тинејџерском добу.

„Сад ћеш упамтити кад си се последњи пут поштено наспавао”, рекла је мамина пријатељица (често нам је долазила у госте да се са кевом сита исприча), гледајући ме крвавим погледом и сркнула кафу. Срела ме је на улици и малтене на силу одвела у кафић да ме преслиша „где сам – шта радим – како живим”. Кеве већ није било међу живима, а код оца су се видели наговештаји неке потмуле болести за коју су лекари након „испитивања” установили да је запаљење панкреаса. Што је, наравно, била погрешна дијагноза.

Лелини тата и мама су били разведени, али су „сачували добре односе”. Пара није фалило. Били су имућни. Шта год да су мислили о зету (стручни преводилац слободњак, у преводу: сиротиња), за ћерку није смело да зафали. Дете на путу био је – за мој неуротични ум – доказ зрелости. Никада нисам размишљао о потомству, а ако и јесам, то је био нејасан страх од обавеза и терета које дете представља. Прва асоцијација на жгепче била је – замена пелена. Друга – плач који те буди усред ноћи. А ипак су толики људи и жене из мог окружења успели да преживе дете, па чак и неколико комада. И – открио сам да је бити отац чак и корисно. Исплати се. Третирају те другачије. То ми није дошло баш као потпуно изненађење, јер сам наслућивао да има неке позерске хвалисавости у тим синтагмама – „мој син“, „моја деца“, „ето, моја ћерка рече” и слично. Било је ту неке наметљивости као када ратни ветеран у шоњавом друштву крене да тупи о искуствима сусрета са смрћу, те крене описивати како му је колега изгубио ногу

или кад почне да изнијансирано приказује делиће мозга који се разлетео на све стране, а наочарци и рибе само ћуте; ветеран држи банку и на крају журке води коју год жели цуру. Дотад су ме разговори родитеља живцирали; у сваком би се друштву фришки очеви и мајке набушили попут паса у парку; не знам шта ме је више излуђивало, приче о паметним кућним љубимцима и увек исти доживљаји са жвакањем ципела и гребањем фотеља, или расправе о томе треба ли дете пусти-ти да спава дању кад му се приспава, или га треба одмах будити е не би ли тако мање досађивало родитељима током ноћи. А тек интелиген-ција! Мој Арчибалд уме да укључи видео рекордер! (Арчибалд је папа-гај.) А мој Перица пита зашто председник нема кравату, јао што је крвав! Ха-ха-ха-ха-ха! Ма, да умреш од смеха. Када сам неколико пу-та неопрезно упао у, за мене, теоријске расправе о деци, којом прили-ком су ме поклопили нацистичким и секташким аргументом „немаш децу, па немаш право да судиш”, почео сам да избегавам плодне љу-де. Почео сам да верујем да не волим децу. А и оматорио сам толико да су у једном неприметном тренутку родитељи почели да ме гледају сумњичаво као да сам чика с бомбонама.

Кад, ево и мени потомка. И то – син. И, гле чуда, постао сам горд и меланхоличан, а опет некако радостан, просто као неко ко се сад не мора више доказивати. Испрва су ме тетошили, и држава и другари и обе фамилије (ако се тако може рећи за мог оца који се први пут не-чему обрадовао; волео је унука више од сина). А и таст ме је ипак гле-дао с уважавањем. Родило се, ваља га љуљати. А ја... Зет. Тешко да има шта шармантније од фрајера у најбољим годинама који држи дете у наручју. Можда се једино још релативно млади удовац може с фри-шким оцем такмичити у сексепилу. Сви се тркају да ти уступе место, згодне коке се нуде да подгреју бочицу с млеком, с толиким сам се си-сатим дамама могао сит испричати – о пеленама, исхрани, какици, спавању, васпитању, квалитету играчака. Који еротизам, бого мој, мај-ке се не скањерају сису да изваде да подоје своје гладно потомче пред другим оцем. Која размена додира, блискост, нешто већа од оне из-међу сестре и брата, то су све одреда биле као неке свастике из вице-ва, доброћудне, секси и податне као да се то подразумева.

Али, код Леле је деловао онај учинак погрешног погледа када ми је саопштила радосну вест. Ја сам мислио на ону сцену моје прадавне трауме, на оног типа који је карао клинце да би му синчић могао да на-тегне флипере како треба, а моја је Лела била уверена – а ко не би? – да сам премро од страха на вест да је трудна. Тако да ми је због тога пресело то уживање у првој години очинства. (Добро, пресело ми је и због очеве операције, па касније и хемотерапије.) А онда када је Лели љутина коначно мало попустила (али никада до краја није сасвим не-

стала), е онда су и бенефиције које изгледа сваки млади татица има на почетку – почеле да хлапе. Доста је било, долазе нове татице. Зибай га сад ти.

Мој син. Мој клинац. Петолетка поноса. А онда предшколска установа и прве активности – хокеј на трави, школигирца и све у том стилу. И ја сам био као и други очеви, био сам досадан као чир на дупету, упоран попут летње сраћкавице, све сам хтео бадава, с попустом, на отплату, користио сам дете као жена кредитну картицу, као ратни ветеран који свима говори „ја сам се борио за вас, пизда вам материна, и то ми је хвала, а немам ’леба да једем и немам кров над главом...” и хајде сад нека се неко усуди да му каже да није имао ’леба ни пре рата а о крову да и не говоримо, усталом није био добровољац већ је мобилисан по сили закона, а ако и јесте био добровољац, ди је био, да није тамо ди је грмило, па онда би се чуло за њега, али... али, то нико не сме.

* * *

Лелу сам упознао на летовању. Путовали само истим аутобусом. Маћеха комедијанта случаја – судбина – удесила је да седимо једно до другог. Ишли смо на море бусем, јер обоје смо мрзели возове, њихове смрадове и путнике с њиховим печеним пилићима а нисмо могли да поднесемо ни железничке станице. Затим нас је додатно спојила одбојност према народњацима који су све време дрндали на задовољство шофера. Ех, да се сад могу сетити тих дубокумних саркастичних мисли о ауторима текстова...

Тај први утисак који сам тада оставио потом сам непрекидно кварио, никада ме тако није гледала као тада, први пут, очи велике попут палачинки, меркала ме је од главе до пете (колико је то било могуће у седећем положају), баш смо били једно, онако шћућурени на седиштима, зној је лио са нас, аутобус се труцкао, дуг је пут до црногорског приморја, а ми смо се смејали народњацима и уживали у нашој културолошкој и интелектуалној надмоћи („види, сељачине свуд унаоколо!”), а бус је при крају пута сваки час застајкивао да би покупио или истоварио сваку старемајку или деду који су „ишли на море” носећи сувенире, жути качкаваљ, тегле са слатким од смокава, огрлице с амајлијама Светог Василија, „ратних хероја” и слично. „Мајсторе, је л’ може да се скинем овдје?”, питала је једна баба, а ми смо умирали од смеха и три недеље смо на плажи пародирали њено питање, „хеј, је л’ може да се скинемо овдје?”, и практично смо од повратка с мора живели заједно. Тада, у том аутобусу, ја сам у њеној главици креирао Го-

лема, који је заправо био мој каскадер-бедел, и од тада се тај див крунио, миријаде свакодневних грешака-лапсуса-кукаквичлука-пропушта, све то је годинама изједало ту првобитну слику, но остало је супстанце, мислим, за једну изуједану статуету Оскара. Мислим да се наш дроњак од брака одржава на том првом утиску. Сви ми зависимо само од утиска који оставимо. Ми смо писци сопствених политичких говора, ми смо демагози, ми смо копирајтери у кампањи промовисања самих себе, ми смо популисти у једном *one man* политичком пројекту, ми продајемо помаде, лосионе еликсире и препарате који ће сваки тигањ очистити, свако тело подмлатити, сваку ћелу покрити и сваку акну отерати, ми гарантујемо сваком нашем саговорнику – благо вама кад с нама диваните. А да вам само испричамо за тога и тога (тај и тај није присутан, напротив, управо је напустио цењени скуп и тиме га само учинио бољим), е тај и тај је таква гњида неопевана да је то (граматички погрешно) *за не веровати*, ма хајде шта кажете, ма да, не могу да верујем, у јеее, ко би рекао ...

Мислим да је Лела била уморна од тражења оног правог. Она је веома паметна и ником осим себи нисам признао да је паметнија од мене. И мислим да је због тог умора одлучила да се скраси. Прозрела је она мене, али мислим да је сваки пут када се разочарала због нечега – а тога је било ваљда сваког дана након повратка с летовања – да је тада, намерно, прорачунато, с циљем мајке-родиље која анализује шта је најбоље за гнездо, да је тада свесним напором ума призивала ону слику из аутобуса и онај прамедени месец на мору, када сам био духовит, леп, паметан, интелектуалац с курцем, забаван и опуштен. И да је израчунала да јој више вреде оне моје мане које немам (не пијем много, не коцкам се, нисам женскоарош – јер немам успеха код жена – нисам склон криминалу, нисам кафанска ландара, нисам неписмен и имам пристојну диплому, те нисам склон насиљу) од врлина које немам: мишићаво тело, улична храброст, лова до крова, аутомобил, пријатан дах из уста, авантуристички дух плус ветар у коси док јуримо на мотоциклу (који такође немам). Био је то резон који иде на минимални губитак, а не на максимални добитак.

А ја сам и могао бити онолико опуштен и забаван те године на мору управо зато што се нисам одмах заљубио. Јер, Лела није сексепилна на први поглед. У аутобусу ми је изгледала као само једна од оних паметних, које се праве да тешко дају, дакле једна од наочарки које много искустава немају, премда сањају о напаачима школског фудбалског тима, али сам у хотелу увидео да је згодна. Када је желела, умела је да се удеси за излазак, испоставило се да је на концерте у Београду ишла више од мене, остао сам затечен њеним познавањем ноћних провода, и – *уошшше* није била наивна. Када је летовање прошло, ја

сам био заљубљен и од тада је почела моја мука, један велики пад који и данас траје. То вам је као у шаху, великог играча познајете по томе што зна и лоше почети партију, али како игра одмиче, он повлачи све боље потезе и преокреће изгубљену ситуацију прво у реми-положај, на крају чак и у победу. Док пацер, ако му се и посрећи да после отварања има добру, па чак и добијену позицију, крене да квари почетни капитал и полако иде к поразу. „Овај потез испушта лавовски део предности. Након овог потеза, шансе за добитак су неповратно изгубљене. Реми је још увек био надохват руке. Сада спаса више нема. Остатак је ствар технике.” Итд.

Лелина породица Бајшански у Београд је дошла давно из Војводине. Још пре рата имали су неку кафану, мануфактуру позамантерије те продавницу оријенталних зачина. Деда, који је био власник породичног иметка, био је, међутим, за партизана, чак и носилац споменице, тако да је после рата изостала типична, дуго прећуткивана драма с одузимањем имовине, хапшењима, тајним стрељањима итд. Имовина јесте била национализована, али фино, деда је био директор по налогу народноослободилачког одбора, и Лела је била ћерка из исправне породице до 1990. Тада је њен дотле аполитични отац, доктор и истраживач у Галеници, покушао искористити ситуацију и денационализовати то што је одузето, но успео је једино да им врате некадашњу мануфактуру позамантерије у Сарајевској. И то као компнезацију – у виду великог стана у Карађорђевој – јер су на том месту шездесетих година XX столећа подигли једну од типских стамбених зграда. Остале непокретности није било могуће вратити, будући да је то појео први талас приватизације. Званично објашњење било је, наравно, другачије – да је објекат већ по позитивним законским прописима укњижен на новог власника који је толико инвестирао и променио објекту сврху и намену да је повратак у пређашње стање или практично немогућ или би био прескуп. То је објашњење илустровано мутном фотографијом објекта из Балканске у новонасталом стању; фотка је приказивала излог, улазна врата и рекламну плочу на којој су смеђа шајкача и имитација енглеског шешира за кишу. Убрзо је рекламна плоча нестала, као и излог, а све је претворено у лускузне станове унутар реновиране заштићене зграде. Али онај стан у Карађорђевој се десетак и више година касније показао као једини мираз који је Лела унела у наш брак, и тамо смо се две хиљаде и пете, након петолетке забављања уселили, с мојим оцем који је продао стан у којем је дотле живео са мношћем. Тај новац и његова пензија (уз Лелиног тату, који ће се увек наћи ту када затреба) требало је да буду залога наше сигурне финансијске будућности на путу ка Европи. На малој журци којом смо обележили усељење, стално сам мислио о нашим годинама: она је имала тридесет и пет, а ја четрдесет и три. Велики је простор вапио за де-

цом, а уместо тога, ту је био средовечни пар који се није много смешио и свекар који је много пушио, много пио и превише кашљао.

* * *

И син сада има шест и по. Полази у школу. Башкаримо се у стану који је после ћалетовог *одласка* „превелики” за нас, кажу нам сви који нису решили стамбено питање. (Саставио сам менталну листу породичних познаника који су ми то рекли најмање двапут и с њима сам промишљено проредио контакте док се нисмо скроз отуђили!) Недавно смо продали стан за мањи – ипак – и преселили се на Баново брдо. Паре крцкамо, а таст и даље помаже. Лела се вратила на посао који је „замрзнула” када нам се родио син. Ја сам почео да *пишем*. Писање је као лоз... Сада када Лела ради, ја као слободни уметник дођем као домаћица, која више времена проводи с дететом. Овдашњи клуб у ком син тренира хокеј на трави има чак боље терене него дорђолски. Редовно идемо у бископ, некадашњи „Шумадинац”, с додатком у имену што слави приватника који је мазнуо тај друштвени објекат. У фоаеју биоскопа све је реновирано на најкретенскији начин тако да личи на сепаре кладионице. Али, то ми не смета. Шта ја ту могу.

Клинац воли синхронизоване цртаће и титловане шпагети вестерне. Приметио сам да деца опраштају витезовима и каубојима што немају мобилне телефоне, али не и ликовима у звонцарама и са зулуфима из филмова из седамдесетих. Тешим се да то више говори о децјој нестрпљивости него о мојој старости. Филмофилија као да помаже да се поново приближим потомку, који ме понекад плаши: имам утисак да му у очима вазда видим питање „ко си, бре, ти?!”. Лакне ми када се задуби у свој таблет (ја још не умем да га користим, застао сам код ајфона).

* * *

А онда су, ни два месеца после нашег пресељења, у фоаје „Шумадинца” уместо гардеробе убацили флипере и столове за стони фудбал. Сецнуо сам се. Невероватно је како је довољно метнути префикс *реширо* испред нечега да би се људи на то примили. Типови који су окапавали поред флипера по мојој процени су једино могли да студирају менаџмент.

Срећом, деца ем више воле паметне телефоне и таблете, ем реч *реширо* не може да их омађија. Лакнуло ми је што сину ни на памет није пало да оде до флипера. Таблет је победио! До даљег нема шансе да се понови ситуација из „Авале”.

Таман када је звонце (и оно је било *ретро!*) позвало не баш бројну публику (састављену од незабринуте деце и уморних родитеља) да уђе у салу где је требало да почне дугометражни цртани филм, добио сам смс од Леле.

Трудна сам!!

Мобилна технологија је помогла и мени. Имаћу времена да овога пута намонтирам најсрећније лице на свету. Када мајка има четрдесет, то јој значи највише на свету.